

Pilotprojekt för arbete med bemötande av brottsoffer

Ett bemötandeprojekt riktat till åklagare

Görel Granström Lena Landström Ruth Mannelqvist Lotta Sundström

Juridiska institutionen

Umeå universitet

Rapporter och texter från Juridiska institutionen vid Umeå universitet, nr 3/2008.

ISSN 1652-0718

Beställningar:

Juridiska institutionen

Umeå universitet

SE-901 87 UMEÅ

juridik@jus.umu.se

www.jus.umu.se

Att mångfaldiga innehållet i denna bok, helt eller delvis, utan medgivande från respektive författare är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära verk. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande, såsom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

© 2008 Författarna

Innehåll

FÖRORD.....	4
ETT BEMÖTANDEPROJEKT RIKTAT TILL ÅKLAGARE	5
IDÉN BAKOM PROJEKTET	6
ARBETSMODELL OCH PEDAGOGISKA ÖVERVÄGANDEN	6
URVAL AV KURSDELTAGARE.....	8
PILOTPROJEKTETS UPPLÄGGNING	9
Seminarium i Stockholm 31 januari – 2 februari 2007.....	9
Återsamling den 7 maj 2007.....	12
KURSDELTAGARNAS UTVÄRDERING	12
Kammarkussionerna	13
Skriftlig utvärdering	14
KURSLEDNINGENS REFLEKTIONER.....	15
UC Umeås reflektioner och rekommendationer	15
Forskargruppens reflektioner	16
BILAGA 1 EXEMPEL PÅ ROLLSPEL OCH DISKUSSIONSUPPGIFTER	19
BILAGA 2 SCHEMA	28
BILAGA 3 INDIVIDUELL UTVÄRDERING.....	30

Förord

Den här rapporten är resultatet av ett samarbete mellan Juridiska institutionen vid Umeå universitet och Utvecklingscentrum Umeå vid Åklagarmyndigheten i Umeå. Rapporten har, i en tidigare version, distribuerats till kursdeltagarna i pilotprojektet och till de inblandade myndigheterna. Vår förhoppning är att också andra som är intresserade av pedagogiska frågor ska finna vårt bemötandeprojekt intressant, och vi är därför mycket glada över att få möjlighet att ge ut rapporten i Juridiska institutionens rapportserie.

Vi vill tacka alla som på olika sätt varit involverade i pilotprojektet, och framför allt kursdeltagarna. Dessutom vill vi särskilt tacka Mikael Lundquist, Ewa Nyhult och Malin Palmgren.

Projektet finansierades av medel från Brottsofferfonden och från Åklagarmyndigheten.

Ett bemötandeprojekt riktat till åklagare

Under våren 2007 genomfördes ett pilotprojekt för arbete med bemötande av brottsoffer, kallat Bemötandeprojektet. Projektet var riktat till åklagare och syftade till att undersöka om en arbetsmodell, som byggde på deltagarnas egen aktivitet och egna erfarenheter, var användbar för att få till stånd en diskussion kring åklagares bemötande av brottsoffer. Projektet innebar att deltagarna bjöds in till ett tredagars seminarium i Stockholm i månadsskiftet januari – februari 2007, och därefter en dag för återsamling och utvärdering i början av maj 2007. Däremellan skulle deltagarna på sina respektive arbetsplatser leda diskussioner om bemötandefrågor utifrån det material (rollspelsscenarier och diskussionsuppgifter) som de arbetat med under seminariet i Stockholm.¹

Arbetet med Bemötandeprojektet inleddes av Utvecklingscentrum Umeå (hädanefter UC Umeå) under våren 2006. UC Umeå hade, i likhet med de tre andra utvecklingscentra i landet, Åklagarmyndighetens uppdrag att arbeta med metodutveckling. Frågan om nya arbetsmetoder för att utveckla utbildning om bemötandefrågor låg således inom ramen för UC Umeås uppdrag. Utöver detta hade UC Umeå också ett särskilt ansvar för brottsofferfrågor.²

De ansvariga för Bemötandeprojektet inom UC Umeå var vice överåklagare Ewa Nyhult och kammaråklagare Lotta Sundström. Ewa Nyhults roll togs sedermera över av vice överåklagare Mikael Lundquist. Till projektet knöts också kammaråklagare Malin Palmgren vid Åklagarmyndighetens utbildningsenhet i Stockholm. Bemötandeprojektet arbetades fram i samarbete med forskare verksamma vid Juridiska institutionen, Umeå universitet. Inledningsvis upprättades samarbete med universitetslektor Görel Granström, som deltog i utformandet av projektbeskrivningen och därefter följande ansökan om medel, och efter hand knöts universitetslektor Ruth Mannelqvist och universitetsadjunkt Lena Landström till projektet. Samtliga forskare ingick i forskningsprojektet Brottsoffer i rättsväsendet, som 2003 – 2007 bedrevs vid Juridiska institutionen, Umeå universitet.³

¹ Projektet finansierades med medel från Brottsofferfonden och från Åklagarmyndigheten.

² För en närmare beskrivning av UC Umeås ansvarsområde, se <http://www.aklagare.se/Om-oss/Utvecklingsverksamhet--utvecklingscentrum/Utvecklingscentrum-Umea/>. Under våren 2008 beslutades att UC Umeå skulle avvecklas.

³ För mer information om forskningsprojektet se <http://www.jus.umu.se/forskning/Forskningsteman/Brottsoffer/index.htm> samt Granström,

Idén bakom projektet

Målsättningen med Bemötandeprojektet var att ta fram en metod, en modell, för att diskutera åklagares attityder till och bemötande av brottsoffer. Idén bakom projektet var att försöka göra detta på ett nytt sätt. Inom ramen för projektet skulle nya metoder prövas för att arbeta mer utifrån en påverkansmodell för attitydförändringar än med ren kunskapsöverföring. Projektet skulle frångå det traditionella upplägget för vidareutbildning, där man ofta använder sig av föreläsningar med olika experter, och istället förlita sig på de erfarenheter och uppfattningar som deltagarna själva hade efter att ha arbetat ett antal år, och efter att ha ställts inför olika situationer, olika möten med brottsoffer, både positiva och negativa.

Utgångspunkten för projektet var att deltagarna skulle diskutera och reflektera kring vad som är ett bra bemötande, om ett bra bemötande kan se olika ut i olika situationer, om bemötandet beror på vem man är som person, de egna attityderna och värderingarna, eller om bemötandet beror på vem brottsoffret är, och om sådana faktorer får spela in? Går det att sätta upp riktlinjer och regler, t.ex. genom lagstiftning, för ett bra bemötande av brottsoffer?

Inom brottsofferforskningen talar man om begreppet det ideala offret, att det ofta finns en föreställning om hur ett brottsoffer förväntas vara och agera.⁴ Vilka bilder av offer finns bland åklagare och hur blir de brottsoffer som inte lever upp till idealbilden bemötta? Hur förhåller man sig professionell i sin yrkesroll som åklagare?

Bemötandeprojektet genomfördes som ett pilotprojekt; dvs. det var en test av en arbetsmodell, och frågan som skulle besvaras var om detta sätt, med fokus på aktiva deltagare som diskuterar utifrån sina egna erfarenheter av olika situationer, var en bra modell för att arbeta med bemötandefrågor?

Arbetsmodell och pedagogiska överväganden

Problembaserat lärande (PBL) är den pedagogiska modell som används på juristutbildningen vid Juridiska institutionen, Umeå universitet. Metoden baseras på studerandeaktiva arbetsformer, där utgångspunkten tas i aktuella

Görel, Mannelqvist, Ruth och Weinehall, Katarina (red) *Brottsoffer - ansvar och konsekvenser. Ett viktinologiskt forskningsseminarium i Umeå den 22 november 2005*, Skrifter från Juridiska institutionen vid Umeå universitet No 12/2006.

⁴ Se t.ex. Christie, Nils, "The Ideal Victim", i Fattah, Ezzat (ed), *From Crime Policy to Victim Policy*, Basinstoke 1986 och Burman, Monica, *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor. Om straffrättens förmåga att producera jämställdhet*, Uppsala 2007.

juridiska problem och en stor del av kunskapsinhämtandet sker på studenternas eget initiativ. Undervisningen utgår från hypotetiska fall, där studenterna först ska hitta de juridiskt relevanta problemen och därefter genom självstudier och arbete i mindre grupper förbereda förslag till lösningar på problemen. Undervisningen består av olika former av seminarier, där studenterna presenterar och diskuterar lösningar på skilda rättsliga problem, och av ett fåtal traditionella föreläsningar. Studenternas egen aktivitet i lärandet är central och metoden öppnar upp för att studenterna får både rättsligt relevant kunskap och en möjlighet att diskutera och problematisera gällande rätt, i arbetsgruppen och tillsammans med lärare.⁵

Frågor kring bemötande handlar sällan om rätt eller fel, eller objektivt fastställda sanningar, utan grundar sig snarare på individuella upplevelser och erfarenheter. Projektgruppen bestämde sig därför för att använda sig av kursdeltagarnas egna kunskaper och erfarenheter. Den problembaserade modellen motsvarade den metod som behövdes för att förena viktinologisk kunskap kring bemötande av offer med åklagarnas egna erfarenheter.

Modellen för att diskutera bemötandefrågor kom att fokusera på rollspel och gruppdiskussioner.⁶ Syftet med rollspelen var att på ett relativt lätt sätt starta diskussionen kring bemötande i olika konstruerade situationer. Genom att låta deltagarna gå in i förutbestämda roller, där det i förutsättningarna angavs hur de skulle agera i vissa situationer, var syftet att tvinga deltagarna att ställa sig bredvid sina egna uppfattningar som åklagare om vad som var rätt och fel och att få dem att försöka sätta sig in i hur andra människor uppfattar situationer, varför de gör som de gör, och reflektera över hur man kan möta dem på ett professionellt sätt.

Rollspelen skulle varvas med gruppdiskussioner, där avsikten var att bemötandefrågor skulle diskuteras dels genom konstruerade problem och dels med möjligheter att berätta och reflektera kring egna erfarenheter. En förutsättning för att få alla som deltar i en gruppdiskussion att kunna vara en del i ett sådant samtal är att antalet personer i en grupp är begränsad. Kursdeltagarna skulle därför delas in i mindre grupper för dessa diskussioner. Det fanns också ett särskilt syfte med att konstruerade problem skulle vara utgångspunkten för gruppdiskussionerna. Dels eftersträvade projektgruppen att bemötandefrågorna skulle anknyta till olika

⁵ För en presentation av Juridiska institutionens arbete med problembaserat lärande, se t.ex. Lindberg, Ola, *Problembaserat lärande vid juridiska institutionen, Umeå universitet: en fallstudie*, Umeå 2005. Se även Boström, Viola, Häggqvist, Erik, Landström, Lena, Mannelqvist, Ruth och Vannebeck, Ulf, *Developing Legal Education. The Lao Context and a Swedish Approach to Problem-based Learning*. Umeå Studies in Law, No 14/2006.

⁶ Exempel på hur rollspelen och gruppdiskussionsuppgifterna kunde se ut återfinns i bilaga 1.

perspektiv som kön, klass och etnicitet, dels ville projektgruppen undvika att diskussionerna hamnade på en alltför personlig och nära nivå hos de enskilda deltagarna. Projektgruppen utgick från att det skulle bli lättare att relatera till egna problem och erfarenheter genom att först diskutera konstruerade fall.

En central del av den pedagogiska tanken bakom arbetsmodellen var också att kursdeltagarna skulle ta med sig diskussionerna tillbaka till sina respektive arbetsplatser och att bemötandefrågorna på så sätt skulle komma in i organisationen på lokalplanet. Detta skulle ske genom att deltagarna fick med sig kursmaterialet, bestående av rollspel och diskussionsuppgifter som de själva hade arbetat med under seminariet, tillbaka till sina kollegor på åklagarkammaren. Genom att leda diskussioner kring bemötandefrågor bland de egna kollegorna var tanken att diskussionerna skulle kunna spridas till en större grupp än den som hade fått möjlighet att delta i pilotprojektet.

Urval av kursdeltagare

15 åklagare från olika delar av landet valdes ut och fick en personlig inbjudan att delta i kursen. Gruppen skulle vara tillräckligt stor så att olika erfarenheter fanns representerade, men samtidigt inte omfatta så många att diskussioner där alla fick komma till tals försvårades. Projektets utformning utgick från att det skulle finnas möjligheter till diskussion såväl i helgrupp som i smågrupper; tre stycken med fem personer i varje.

Urvalet av kursdeltagare skedde utifrån geografiska aspekter, där såväl storstäder som landsorten skulle vara representerade, samt utifrån kön, kompetens och erfarenhet. En jämn könsfördelning eftersträvades, men även en blandning av olika åldrar, dock med reservation för att deltagarna måste ha arbetat inom sin profession i minst fem år för att ha uppnått tillräcklig erfarenhet av olika bemötandesituationer. När det gällde kompetens var ambitionen att också nå dem som traditionellt inte anses behöva särskild kunskap om bemötande, de åklagare som arbetar med brottslighet som inte alltid sammankopplas med möten med brottsoffer, som t.ex. miljöbrottsåklagare, ekobrottsåklagare och åklagare verksamma vid internationella åklagarkammare. Nu blev det ändå en övervikt av åklagare som arbetar med relationsvåld, men även ungdomsåklagare, mängdbrottsåklagare, åklagare som arbetar med internationell brottslighet och rasistiska brott var representerade.

Pilotprojektets uppläggnig

Bemötandeprojektet lades upp i tre steg. Deltagarna bjöds först in till ett tredagars seminarium i Stockholm i månadsskiftet januari – februari 2007. Därefter skulle deltagarna på sina respektive arbetsplatser leda diskussioner om bemötandefrågor utifrån det material (rollspelsscenarier och diskussionsuppgifter) som de arbetat med under seminariet i Stockholm. Slutligen återsamlades deltagarna till en utvärdering, av både det egna arbetet med bemötandediskussioner på arbetsplatserna och Bemötandeprojektet i sin helhet, i början av maj 2007.⁷

Seminarium i Stockholm 31 januari – 2 februari 2007

Seminariet i Stockholm genomfördes under tre dagar, från onsdag lunch till fredag lunch. Detta innebar två övernattningar. Tanken bakom detta var att deltagarna skulle få tid att lära känna varandra något, genom social samvaro, då diskussionerna de skulle föra dessa dagar i stor utsträckning byggde på att de skulle vilja dela med sig av sina erfarenheter.

Dag 1

Seminariet inleddes med en presentation av syftet med projektet. Som en del av detta presenterades också idén bakom samarbetet mellan forskargruppen och UC Umeå, både vad avsåg de teoretiska frågorna kring bemötande och vad avsåg den pedagogiska modellen. Det avsattes också relativt mycket tid till presentation av kursledning respektive kursdeltagare.

Vad avsåg kursledningen var det framför allt forskargruppen som fick något mer utrymme till presentation. Detta för att exemplifiera hur man vid Juridiska institutionen i Umeå arbetar med pedagogiska frågor och hur juristutbildningen ser ut idag med fokus på studenternas eget lärande genom diskussioner. Det informerades också om varför forskargruppen deltog och hur kursdeltagarnas erfarenheter och exempel från sin praktik kunde vara till nytta i olika forskningsprojekt. Senare på kvällen, efter middagen, informerades kursdeltagarna om hur forskningsläget ser ut i Sverige och internationellt när det gäller brottsofferforskning, vilka frågor som är aktuella och varför jurister behövs inom brottsofferforskningen.

Kursdeltagarna fick omfattande tid för att presentera sig; dels för att de skulle lära känna varandra och dels för att ge kursledningen information om vilka kompetenser de hade. Syftet med detta var att ge kursledningen en

⁷ För schema över dagarna, se bilaga 2.

möjlighet att koppla tillbaka till deltagarnas bakgrund när olika bemötandefrågor diskuterades. De fick berätta vilken sorts brottslighet de arbetade med, samt sådana aspekter som hur stor arbetsplatsen var, om de ingick i olika samverkansgrupper, om det talades om bemötandefrågor på deras arbetsplats m.m.

Kursdeltagarna delades in i grupper om fem personer och fick därefter sin första uppgift. De skulle diskutera hur de såg på åklagarrollen och vilka olika roller som de ansåg ingår i deras yrke. Vilka förväntningar ställs på en åklagare och vad symboliserar hon eller han, både i och utanför rättssalen? Deltagarna fick diskutera detta i en timme, för att sedan återsamlas i helgrupp och berätta vad de kommit fram till. De olika rollerna skrevs därefter upp på ett blädderblock. Uppgiften visade sig vara mycket effektiv, då samtliga deltagare kom fram till att den traditionella åklagarrollen innehåller många fler aspekter än vad som vanligtvis förutsätts. En åklagare är inte bara en jurist, med ett särskilt uppdrag i rätten, utan kan även behöva vara processare av fakta, ha en kurativ roll, vara översättare, en fixare, en medmänniska, en pedagog, osv. Övningen syftade till att synliggöra att det i yrkesrollen som åklagare ingår fler funktioner än att vara jurist och att väcka frågan om åklagare bör utbildas och utvecklas i dessa andra roller. Hur bör i så fall en sådan kompetensutveckling ske? Övningen syftade också till att få deltagarna att reflektera över vad deras möte med olika personer, såväl brottsoffer som deras anhöriga och andra människor, ställer dem inför i olika situationer. Vilken beredskap finns att hantera dessa situationer?

Dag 2

Seminiariets andra dag inleddes med att forskargruppen kort berättade om syftet med den pedagogiska modell som skulle användas den här dagen, en modell som bestod dels i att kursdeltagarna fick spela rollspel inför varandra och dels diskutera i smågrupper kring olika bemötandesituationer.

Forskargruppen hade arbetat fram tre olika rollspel som skulle genomföras under dagen. Varje smågrupp fick alltså spela upp ett rollspel inför de andra kursdeltagarna och varje rollspel innehöll fem olika roller, så att alla fick spela varsin roll. Rollspelen var medvetet utformade efter vardagliga situationer, situationer där en åklagare möter brottsoffer, deras anhöriga, andra kollegor, media osv. Det enda som var lite speciellt var att varje situation hade någon sorts besvärlig faktor. Det var den unga åklagaren som i sista stund fått ta över en kollegas mål och som i rätten inser att målet var mer känsligt än vad som framgick, med flera upprörda brottsoffer närvarande, eller det vanliga villainbrottet, där rättegången går

som den ska, men där villaägaren blir mycket upprörd och aggressiv på väg ut ur rättegångssalen; utmaningen blev då att hantera detta på ett professionellt sätt. Ett annat problem som presenterades i ett av rollspelen var hur man som åklagare bör agera när man vet att man gjort allt i enlighet med sitt uppdrag, men målsäganden ändå klagat, och media ligger på och försöker hetsa upp stämningen ytterligare.

Efter själva rollspelet, som oftast inte tog mer än fem minuter, fick de övriga kursdeltagarna komma med kommentarer och fråga de olika rollinnehavarna varför de gjort på ett visst sätt. Därefter löstes rollinnehavarna från sina roller och fick själva kommentera scenariot de hade varit en del av.

Dagen innehöll också diskussioner i smågrupper kring ett antal diskussionsuppgifter som forskargruppen arbetat fram. Också diskussionsuppgifterna var utformade som tämligen vardagliga händelser, men där åklagaren ställs inför olika situationer. Fallen handlade bland annat om "besvärliga" brottsoffer, där offren inte betedde sig som man kunde förvänta sig eller offer som agerade med stor ilska och sorg. Andra fall behandlade hur en åklagare kunde bete sig mot brottsoffer, när en åklagarkollega inte gjort det den borde eller när domstolens ordförande var mycket irriterad, eller hur mycket information en åklagare borde lämna till offers anhöriga.

Dag 3

Nästa steg i Bemötandeprojektet var att deltagarna skulle föra ut diskussionen kring bemötandefrågor till den egna arbetsplatsen, och de fick därför i uppgift att leda diskussioner kring materialet på sina egna arbetsplatser.

Dag 3 inleddes med en genomgång av det kursmaterial som de skulle få med sig hem. Kursmaterialet inleddes med en instruktion om vad de kunde tänka på inför upplägget av kammardiskussionerna, samt de olika rollspelen och diskussionsuppgifterna som de själva hade arbetat med dag 2. De fick också ett antal frågor till varje uppgift, att ha i bakfickan om diskussionen på deras egna arbetsplatser inte kom igång eller började handla om andra frågor än bemötandefrågor. Under den här delen av kursen diskuterades också hur deltagarna rent praktiskt kunde gå tillväga för att få utrymme för diskussioner på sina respektive arbetsplatser, bl.a. genom att se till att deras chefer stod bakom initiativet. Det diskuterades också olika upplägg, i form av heldagar, halvdagar eller några återkommande träffar, allt för att ge deltagarna verktyg för att kunna anpassa kammardiskussionerna om bemötandefrågor till sina respektive arbetssituationer.

Deltagarna fick själva välja om de ville använda rollspel, eller om de ville arbeta med diskussionsuppgifter på sina respektive arbetsplatser.

Återsamling den 7 maj 2007

Det inledande seminariet genomfördes i månadsskiftet januari – februari 2007 och kursdeltagarna återsamlades igen i början av maj för en återträff. Under återsamlingen genomfördes en utvärdering av kursdeltagarnas eget arbete med diskussioner på sina respektive arbetsplatser, en skriftlig utvärdering av deltagarnas egna reflektioner kring bemötandefrågor samt en utvärdering av hela Bemötandeprojektet.

Återsamlingen hade således till syfte att utvärdera ett flertal olika aspekter av projektet. Kursledningen var intresserad av att få reda på om det hade gått att leda diskussioner utifrån det material deltagarna hade fått med sig och, framför allt, vad resultatet hade blivit. Tyckte även kursdeltagarnas kollegor att detta var viktiga frågor att diskutera och hade kursdeltagarna själva börjat reflektera mer över bemötandefrågor sedan de deltagit i seminariet?

En annan viktig aspekt gällde om deltagandet i pilotprojektet på något sätt hade påverkat eller ändrat de enskilda deltagarnas syn på bemötandefrågor. Slutligen ville kursledningen ta del av kursdeltagarnas åsikter om det inledande seminariet och den avslutande återsamlingen.

Kursdeltagarnas utvärdering

Pilotprojektet syftade alltså till att undersöka om den pedagogiska modell som åklagarna fick arbeta efter, med rollspel och gruppdiskussioner, kunde användas för att diskutera ett professionellt bemötande av brottsoffer. En viktig del i projektet var därför att genom en utvärdering undersöka vad kursdeltagarna ansåg dels om modellen, och dels om hur det hade varit att arbeta efter modellen ute på de egna arbetsplatserna. Den pedagogiska modellen skulle ju, om den fungerade, ligga till grund för det fortsatta arbetet med bemötandefrågor inom myndigheten. Här kom forskarnas kompetens och erfarenhet av att utvärdera kurser och olika pedagogiska arbetssätt att spela en central roll.

Kammardiskussionerna

När det gäller kammardiskussionerna rapporterade samtliga deltagare att de genomfört sådana på sina respektive arbetsplatser och att diskussionerna hade gått mycket bra. Uppslutningen på de olika kamrarna var också mycket god, på de flesta kamrarna deltog mer än hälften av de verksamma åklagarna och på flera kamrar kunde diskussionerna planeras så att alla kunde delta. Upplägget skilde sig lite åt mellan de olika åklagarkamrarna, de flesta kursdeltagarna använde sig av diskussionsuppgifterna, med motiveringen att de ansåg det svårt att få sina kollegor att spela rollspel. Men faktum är att på åtminstone två av landets åklagarkammare hade rollspel utförts, och med lyckat resultat. Flera av deltagarna berättade att de använde diskussionen om åklagarens olika roller som en ingång till diskussionsuppgifterna om bemötande, några bjöd in gäster, t.ex. från en lokal brottsofferjour, för att få igång diskussionerna, medan andra började direkt med diskussionsuppgifterna, efter en kort inledning om syftet med projektet. Någon mejlade ut diskussionsuppgifterna till samtliga kollegor på kammaren, alltså även till dem som inte hade möjlighet att delta vid kammardiskussionerna.

Flertalet av kursdeltagarna menade att det fanns ett stort intresse på kammaren att diskutera bemötandefrågor och att diskussionerna fortsatte bland kollegorna efter avslutade kammardiskussioner. Några av deltagarna hade dessutom konkreta synpunkter på hur kammardiskussionerna kunde förändras eller förbättras. Bland annat fanns det de som menade att diskussionerna borde ha skett utanför själva arbetsplatsen, för att möjliggöra en större närvaro och koncentration från kollegorna. Andra framhöll att det nog hade varit bättre om diskussionen skett på en helt annan kammare, med åklagare som man vanligtvis inte arbetar tillsammans med, samtidigt som flertalet dock menade att diskussionerna nog blev bättre när man känner kollegorna sedan tidigare. Dessutom påpekades att det var lättare att kunna samla så många av kollegerna som möjligt om diskussionerna kunde föras på den egna kammaren, med den tidsbesparing som det innebar. En annan aspekt som togs upp var att bemötandet från andra yrkesgrupper, som exempelvis poliser, ledamöter i domstolen eller försvararen, borde ha funnits med i diskussionsuppgifterna.

Kursdeltagarna var eniga om att kammarchefernas positiva inställning till att genomföra kammardiskussionerna var en förutsättning för att kunna samla så många som möjligt. Eftersom det råder hög arbetsbelastning på myndigheterna där verksamheten hela tiden måste prioriteras var det viktigt att chefen markerade att detta var en prioriterad verksamhet, med i princip obligatorisk närvaro.

Kursdeltagarna rapporterade också att deras kollegor varit mycket positiva till sättet att arbeta på, med diskussioner som utgick från konstruerade fall, och som ledde över till egna erfarenheter och där det fanns möjlighet att diskutera utifrån egna situationer, där man kanske upplevt att man inte lyckats vara så professionell i sin yrkesroll som man önskat.

Skriftlig utvärdering

Under återsamlingen fick kursdeltagarna också fylla i en skriftlig utvärdering, där syftet var att ge deltagarna möjlighet att fundera över om den egna uppfattningen om åklagarrollen och det egna bemötandet av brottsoffer påverkats av att de deltagit i projektet.⁸ Ett antal korta frågor kring detta ställdes, samt en avslutande fråga om hur bemötandefrågor bör diskuteras på arbetsplatsen.

På frågan om deltagandet i projektet påverkat den egna synen på åklagarrollen var det en ganska jämn fördelning mellan jakande och nekande svar, med en liten övervikt för jakande. Påfallande många svarade dock att detta var en fråga som man på ett eller annat sätt haft anledning att fundera på tidigare, men att pilotprojektet medfört att de tydligare såg komplexiteten i åklagarrollen.

På frågan om deltagandet i projektet gjort att deltagarna funderat mer på bemötande av brottsoffer generellt sett, svarade en majoritet jakande och även de som menade att deras bemötande av brottsoffer inte hade påverkats, svarade ändå att det berodde på att de redan tidigare reflekterat över dessa frågor.

Slutligen ställdes frågan om hur arbetet med bemötandefrågor bör organiseras, om detta var något som chefer och ledning borde ansvara för eller om det var något som den enskilda åklagaren själv kunde göra tillsammans med sina kollegor. Här svarade de flesta att det var en ledningsfråga; såväl diskussioner kring bemötandefrågor som kring åklagarrollen bör ske i organiserad form, så att det framgår att frågorna prioriteras av chefer och ledning. Diskussionen kollegor emellan ansågs också mycket viktig, men det handlar också om att få utrymme för dessa frågor parallellt med den operativa verksamheten.

Sammanfattningsvis ansåg deltagarna att pilotprojektet hade varit mycket givande och att projektet hade väckt en ökad medvetenhet om både bemötandefrågor och andra aspekter som exempelvis etiska frågor kring

⁸ Se bilaga 3 för enkäten.

åklagarrollen. Det finns ett stort intresse och behov att diskutera bemötandefrågor och det framhölls som viktigt att den här typen av diskussioner hålls vid liv ute på kamrarna.

Många menade att detta är ett ämne som inte passar sig för traditionell ”undervisning” och att projektets uppläggnings – att föra diskussioner utifrån både konstruerade och erfarenhetsmässiga situationer – därför var att föredra. Flera av deltagarna ansåg att bemötandefrågor i framtiden bör behandlas både inom den vanliga åklagarutbildningen och genom den här typen av fördjupande kurser.

Kursledningens reflektioner

Efter att pilotprojektet har avslutats, och efter att ha tagit del av kursdeltagarnas utvärderingar av projektet, har kursledningen analyserat projektet, vad gäller genomförande och utfall. Detta har lett till såväl övergripande som mer konkreta reflektioner som presenteras nedan. UC Umeås och forskargruppens reflektioner presenteras i olika delar, då utgångspunkterna varit skilda och slutsatserna därför leder till fokus på olika frågor. Sammanfattningsvis kan dock konstateras att såväl UC Umeå som forskargruppen är överens vad gäller en central reflektion; nämligen att arbetsmodellen varit framgångsrik och att kursledningen imponerats av deltagarnas engagemang och kreativitet.

UC Umeås reflektioner och rekommendationer

Den del av kursledningen som kommer från UC Umeå och Åklagarmyndigheten vill lyfta fram att kursdeltagarna har visat stort intresse och entusiasm för bemötandefrågor. Deltagarna har vittnat om att även det stora flertalet åklagare vid diskussionerna på kamrarna varit engagerade och uttryckt att det finns ett behov av att diskutera dessa frågor. UC Umeå vill också understryka vikten av att kammarcheferna stått bakom de åklagare som anordnat diskussioner på sina respektive kammare och sett till att tillräckligt med tid reserverats för dem på kammarnivå.

Efter att ha deltagit i det seminarium som hölls i januari/februari 2007 och efter att ha tagit del av kursutvärderingen samt återrapporteringen från de lokala kammardiskussionerna är bedömningen att den pedagogiska modellen som har använts har fungerat mycket väl.

I och med att pilotprojektet nu avslutas ser UC Umeå det som en naturlig följd att utbildningsenheten vid Åklagarmyndigheten får ansvaret för de fortsatta insatserna. Vid kommande insatser i denna fråga inom

åklagarväsendet är det självklart att alla personalkategorier bör omfattas av dessa.

Några goda skäl att avgränsa bemötandefrågan till enbart brottsoffer kan inte ges. Tvärtom bör, i enlighet med Riksåklagaren senaste tankar beträffande rättsliga utvecklingsstrategier, arbetet syfta till att också förbättra bemötandet av tilltalade och vittnen.

UC Umeå anser att som första steg bör ytterligare två seminarier hållas – med efterföljande kammardiskussioner – så att alla kammare får en grund att stå på i sitt kammarinterna arbete med bemötandefrågor. Lämpligen bör utbildningsenheten i samarbete med Umeå universitet ansvara för dessa seminarier. UC Umeå bedömer att man inom befintliga ramar inte kan klara en sådan uppgift samt vill framhålla att uppdraget naturligt faller inom utbildningsenhetens område. Den grupp forskare vid Umeå universitet som deltagit i pilotprojektet har förklarat sig positiva till att medverka vid ytterligare seminarier. Som ett andra steg bör bemötandefrågor integreras i såväl grundutbildningen som den reguljära vidareutbildningen och den nu använda pedagogiken bör då användas.

Forskargruppens reflektioner

Utifrån forskargruppens perspektiv fungerade den valda modellen mycket bra i projektet. Syftet var att få igång diskussionen kring bemötandefrågor och reflektioner över åklagarrollen, och det ledde rollspel och diskussionsuppgifter till. Forskargruppen vill också lyfta fram att det erfarenhetsutbyte som skedde när åklagare från olika delar av landet och med olika inriktningar fick mötas och diskutera utifrån sina erfarenheter, var minst lika viktigt i den här processen. Deltagarna var mycket engagerade, såväl under det inledande seminariet som när de under återsamlingen i maj berättade om hur arbetet med bemötandediskussionerna hade genomförts på deras respektive arbetsplatser. En viss skepsis till några av uppgifterna kunde skönjas, men det kan ses som en naturlig reaktion bland kursdeltagare som i sin profession är vana att vara aktiva, kritiska och autonoma. Denna skepsis omvandlades dock till kreativa lösningar, i linje med det syfte som var satt för pilotprojektet; att få kursdeltagarna att reflektera över sin roll och sitt bemötande av brottsoffer.

Forskargruppen kan också konstatera att flera av deltagarna uttryckte behov av ökad kunskap om hur brottsoffer vill bli bemötta; de var osäkra på vad som egentligen förväntades av dem. Detta kan tolkas som att ökad medvetenhet också leder till ett ökat kunskapsbehov. Intrycket är också att den här typen av projekt, som syftar till ökad kompetens och professionalitet, behövs men konkurrerar med andra krav, såsom ökad

ärendegenomströmning, som ställs på myndigheterna. Som forskare i rättsvetenskap menar gruppen dock att ett väl fungerande rättssystem inte bara kan mätas i effektiv resursanvändning och ärendegenomströmning; det är också viktigt att aktörerna i systemet agerar professionellt och ges tid och möjlighet till kompetensutveckling för att kunna uppnå detta.

I denna del kan forskargruppen också konstatera att det är av central betydelse att projekt såsom detta förankras på lokal nivå, så att de kursdeltagare som får i uppgift att genomföra diskussionsövningar med sina kollegor har stöd av sina kammarchefer. Finns inte detta stöd är det lätt att frågorna nedprioriteras.

Vad tillförde forskargruppen, förutom arbetsmetoden, till projektet? Forskarna menar att de bidragit med ett utifrånperspektiv på kursdeltagarnas verksamhet. Även om en av forskargruppens medlemmar, Lena Landström, själv har varit verksam som åklagare innan hon påbörjade sina forskarstudier, har forskargruppen sin tillhörighet i en annan typ av organisation, där andra frågor kring juridik och rättsväsende ses som centrala. Genom att lyfta upp frågor utifrån forskargruppens förförståelse, och ifrågasättande av det som kursdeltagarna såg som givet och naturligt, kunde forskarna och kursdeltagarna mötas i en kreativ diskussion om vilka förväntningar som rimligen kan ställas på en åklagare. Detta med utgångspunkt i rollfördelningen mellan rättsväsendets olika aktörer och med utgångspunkt i hur lagstiftning, handlingsprogram och policier sätter ramar för åklagarrollen. Hur detta sedan ställs mot brottsoffrets förväntningar på åklagaren blev en av de frågor som diskuterades under projektet.

Under inledningen av seminariet i Stockholm kom diskussionen upp om en lösning på bemötandeproblematiken skulle kunna vara att det utformades checklistor för hur brottsoffer och andra bör bli bemötta av åklagarna. Kursdeltagarna var dock tveksamma till en sådan lösning, och i slutet av kursen hade denna tveksamhet övergått till ett tydligt avståndstagande. Detta ger stöd för forskargruppens uppfattning att det inte går att hitta ett rätt eller fel svar i dessa frågor, utan att det handlar om att det behövs en levande och erfarenhetsbaserad diskussion mellan kollegor som hela tiden ställs inför nya situationer.

De diskussioner som förts under pilotprojektet har också lett till ny kunskap och nya frågor inom forskargruppen. Ett konkret resultat av detta är att forskargruppen i anslutning till projektet kunnat formulera ett nytt forskningsprojekt, om implementering av brottsofferfrågor genom lagstiftning och hur det får genomslag på olika myndighetsnivåer.

Forskargruppens medverkan i projektet har också gett anledning att i ett bredare perspektiv fundera över innehåll och upplägg av juristutbildningen för att förbereda studenterna inför kommande yrkesliv. Vad ska ligga i en

grundutbildning och vad förväntas komma under vidareutbildningar inom ett specifikt yrke?

Bilaga 1 Exempel på rollspel och diskussionsuppgifter

Pilotprojektet innebar att kursdeltagarna fick spela rollspel utifrån påhittade händelser och diskutera olika situationer där ett professionellt bemötande, av både brottsoffer och andra, inte alltid var helt enkelt att åstadkomma. I den här bilagan ges exempel på hur rollspelen och diskussionsuppgifterna kunde se ut, och även på vilka instruktioner som kursdeltagarna fick med sig när de skulle genomföra motsvarande övningar på sina egna arbetsplatser. En central tanke bakom pilotprojektet var att kursdeltagarna skulle arbeta med samma övningar och samma material som de själva fått ta del av i pilotprojektet, när de genomförde uppgifterna med sina kollegor på hemmaplan. Det fanns en poäng i att de kände igen sig i spelen och diskussionerna, för att kunna fungera som en motor i de diskussioner som uppgifterna förhoppningsvis skulle leda till bland kollegorna.

Materialet som kursdeltagarna fick med sig bestod av två delar; dels själva seminariematerialet, dels en handledning. Seminariematerialet innehöll sex diskussionsuppgifter. Dessa uppgifter baserade sig på de rollspel och diskussionsuppgifter som användes vid seminariet i Stockholm. De tre rollspelen hade omarbetats till diskussionsuppgifter och anledningen till detta var att underlätta för kursdeltagarna, om de inte trodde sig kunna få med sina kollegor på att spela rollspel. Men rollspelen fanns också med i sin ursprungliga form, för att möjliggöra för rollspel även ute på kamrarna.

Till varje uppgift fanns en handledning som stöd för seminarielidaren. Där fanns diskussionsfrågor som var tänkta att fungera som uppslag och stöd för diskussionsuppgifterna om deltagarna själva hade svårt att komma igång eller om diskussionerna avstannade. Här poängterades dock att diskussionerna under kammarseminarierna inte alls behövde bli desamma som under Stockholmseminariet utan att deltagarna själva styrde diskussionen.

Kursdeltagarna fick även olika förslag på hur kammarseminarierna kunde läggas upp rent praktiskt. Här underströks att upplägget måste kunna se olika ut beroende på storlek på kammaren, arbetsbelastning och vilket utrymme som fanns för att samla kollegorna. Förhoppningen var att samtliga sex uppgifter skulle hinna diskuteras, eftersom uppgifterna var sammansatta för att behandla olika problematiska bemötandesituationer. Det påpekades att det optimala var att avsätta ett sammanhängande tillfälle, t.ex. en halvdag, men om det inte gick fanns andra förslag; exempelvis tre träffar à två timmar eller att samtliga diskussioner genomfördes i smågrupper, där deltagarna själva avgjorde när och hur de träffades, och att

diskussionerna sammanfattades vid ett möte i den stora gruppen vid ett bestämt tillfälle.

Rollspel – trafikbrott

Varje rollspel inleddes med att de olika rollerna delades ut och varje aktör fick ett papper där hans/hennes roll fanns beskriven. Av papperet framgick också vilket scenario som skulle spelas upp, och hur rollfiguren agerade. Därefter fick deltagarna i rollspelet gå i väg och förbereda sig i några minuter, innan scenen spelades upp.

Instruktion till åklagaren

Du är en åklagare i 35-årsåldern, med ungdomligt utseende. Du har haft en stressig period på jobbet med många frihetsberövade. Denna dag har du hovrättsting. På grund av din höga arbetsbelastning hann du inte titta på målen inför hovrätten förrän dagen innan. Du upptäcker då att det du trodde var en "vanlig" vårdslöshet i trafik istället är en dödsolycka i trafiken. En person är åtalad för grov vårdslöshet och vållande till annans död. I tingsrätten dömdes han för vårdslöshet i trafik och vållande till annans död. Den åklagare som har haft hand om målet har överklagat och det är stämplat "åklagarbundet" i akten. Den åklagaren (en man i 60-årsåldern) är på semester just den här veckan och befinner sig utomlands. Du funderar över varför tinget har fallit på dig och hur det kan komma sig att åklagaren har semester just nu. När det gäller denna kollega är du inte riktigt säker på att det verkligen är ett misstag... Du blir irriterad på din kollega och tycker det är dålig stil att inte bevaka ett åklagarbundet mål som dessutom har överklagats av kollegan. I tingsrätten höll man syn på platsen, en mindre ort ca 15 mil utanför X-stad där hovrätten ligger. I hovrätten är det inte begärt syn. Du känner inte närmare till platsen där olyckan inträffade.

Scenario (som ska spelas upp)

Du har förberett dig så gott du kunnat utifrån omständigheterna, men vet att du borde ha varit bättre förberedd. Du kommer till hovrätten en stund innan förhandlingen börjar. Där finns några personer som, efter en stund, tar kontakt med dig. Det visar sig att de är anhöriga till den döde, en man i 20-årsåldern. Det är mamman, pappan, brodern och flickvännen. När de får klart för sig att det är du som är åklagare i målet blir de bestörta. De hade förväntat sig en äldre man och här står du. Släktingarna undrar var den andre åklagaren är. Du har inget bra svar, säger som det är att han är på semester. Släktingarna blir jätteupprörda och berättar att den tilltalade är känd på orten för att köra som en galning. Pappan uttrycker besviket "Den

andre åklagaren sa i rätten att det här var det värsta målet han varit med om i hela sitt liv”. Du inser att de anhöriga kommer att minnas varje ord du säger i resten av deras liv, oavsett om du når framgång med överklagandet eller inte. Målet ropas på och spelet stoppar för diskussion. (Oavsett vad du anser om saken, ska du utgå från att målsägandebiträde inte har förordnats.)

Instruktion till pappan

Du är en man i 55-årsåldern och bosatt i en mindre ort cirka 15 mil från X-stad där hovrätten är belägen. För en tid sedan blev din 20-åriga son ihjälkörd av Jan, en bilist i 30-årsåldern. Olyckan skedde i centrum av din hemort och Jan är ökad på orten för sina våldsamma bilfärder.

I tingsrätten var Jan åtalad för grov vårdslöshet i trafik och vållande till annans död. Du var med under förhandlingen och kände starkt förtroende för åklagaren, en man något äldre än dig själv. Hela domstolen var och tittade på olycksplatsen. Jan dömdes inte för grov vårdslöshet, bara vanlig vårdslöshet och vållande till annans död. Du kan inte riktigt förstå det. Åklagaren argumenterade väl och sa bl.a. att det var den värsta körning han varit med om i hela sitt liv.

Åklagaren överklagade domen och nu är det dags för rättegång i hovrätten. En massa känslor har väckts till liv hos dig igen och det är inte kul att möta Jan på nytt. Du har höga förväntningar på dagens förhandling, men känner dig främmande i staden. Du har åkt till hovrätten tillsammans med din fru, din andre son och din döde sons flickvän.

Scenario (som ska spelas upp)

Eftersom ni är obekanta i staden har ni kommit tidigt till hovrätten. Åklagaren är inte där. Efter en stund dyker det upp en person i 30-årsåldern, men ”er” åklagare syns inte till. Du tar kontakt med personen som kommit dit, som har kavaj och ser ut att vara advokat eller något. Den personen kanske vet. Du berättar att du ska på förhandling som rör din döde son och frågar var åklagarna brukar hålla till. Personen svarar att det är den som är åklagare i det målet. Du blir alldeles bestört. Personen ser inte alls erfaren ut. Du frågar var den andre åklagaren är och får svaret att han är på semester. Semester!!! Du blir upprörd och säger att den andre åklagaren sa i tingsrätten att det här var det värsta trafikmål han varit med om i hela sitt liv. Hur kan han vara på semester nu? Du tycker det är jättekonstigt att det nu är en ny åklagare. Den vet väl ingenting om fallet och har inte varit på platsen. Vet personen alls var din hemort ligger? Dessutom ser personen så ung ut. Hur ska detta gå? Du berättar om Jan, att han är ökad för att köra som en galning. Målet ropas på och spelet stoppar för diskussion.

Instruktion till mamman

Du är en kvinna i 55-årsåldern och bosatt i en mindre ort cirka 15 mil från X-stad där hovrätten är belägen. För en tid sedan blev din 20-åriga son ihjälkörd av Jan, en bilist i 30-årsåldern. Olyckan skedde i centrum av din hemort och Jan är ökänd på orten för sina våldsamma bilfärder.

I tingsrätten var Jan åtalad för grov vårdslöshet i trafik och vållande till annans död. Du var med under förhandlingen och kände starkt förtroende för åklagaren, en man något äldre än dig själv. Hela domstolen var och tittade på olycksplatsen. Jan dömdes inte för grov vårdslöshet, bara vanlig vårdslöshet och vållande till annans död. Du kan inte riktigt förstå det. Åklagaren argumenterade väl och sa bl.a. att det var den värsta körning han varit med om i hela sitt liv.

Åklagaren överklagade domen och nu är det dags för rättegång i hovrätten. En massa känslor har väckts till liv hos dig igen och det är inte kul att möta Jan på nytt. Du har höga förväntningar på dagens förhandling, men känner dig främmande i staden. Du har åkt till hovrätten tillsammans med din man, din andra son och din döda sons flickvän.

Scenario (som ska spelas upp)

Eftersom ni är obekanta i staden har ni kommit tidigt till hovrätten. Åklagaren är inte där. Efter en stund dyker det upp en person i 30-årsåldern, men "er" åklagare syns inte till. Din man tar kontakt med personen som kommit dit, som har kavaj och ser ut att vara advokat eller något. Den personen kanske vet. Maken berättar att ni ska på förhandling som rör er döda son och frågar var åklagarna brukar hålla till. Personen svarar att det är den som är åklagare i det målet! Du och din make blir alldeles bestörta. Personen ser inte alls erfaren ut. Din make frågar var den andre åklagaren är och får svaret att han är på semester. Semester!!! Din make blir upprörd och säger att den andre åklagaren sa i tingsrätten att det här var det värsta trafikmål han varit med om i hela sitt liv. Hur kan han vara på semester nu? Du tycker det är jättekonstigt att det nu är en ny åklagare. Den vet väl ingenting om fallet och har inte varit på platsen. Vet personen alls var er hemort ligger? Dessutom ser personen så ung ut. Hur ska detta gå? Din man berättar om Jan, att han är ökänd för att köra som en galning. Målet ropas på och spelet stoppar för diskussion.

Instruktion till brodern

Du är 18 år och bosatt i en mindre ort cirka 15 mil från X-stad där hovrätten är belägen. För en tid sedan blev din 20-åriga bror ihjälkörd av Jan, en bilist i 30-årsåldern. Olyckan skedde i centrum av din hemort och Jan är ökänd på orten för sina våldsamma bilfärder.

I tingsrätten var Jan åtalad för grov vårdslöshet i trafik och vållande till annans död. Du var med under förhandlingen och kände starkt förtroende för åklagaren, en man i 60-årsåldern. Hela domstolen var och tittade på olycksplatsen. Jan dömdes inte för grov vårdslöshet, bara vanlig vårdslöshet och vållande till annans död. Du kan inte riktigt förstå det. Åklagaren argumenterade väl och sa bl.a. att det var den värsta körning han varit med om i hela sitt liv.

Åklagaren överklagade domen och nu är det dags för rättegång i hovrätten. En massa känslor har väckts till liv hos dig igen och det är inte kul att möta Jan på nytt. Du har höga förväntningar på dagens förhandling, men känner dig främmande i staden. Du har åkt till hovrätten tillsammans med dina föräldrar och din döde brors flickvän.

Scenario (som ska spelas upp)

Eftersom ni är obekanta i staden har ni kommit tidigt till hovrätten. Åklagaren är inte där. Efter en stund dyker det upp en person i 30-årsåldern, men ”er” åklagare syns inte till. Din pappa tar kontakt med personen som kommit dit, som har kavaj och ser ut att vara advokat eller något. Den personen kanske vet. Din pappa berättar att ni ska på förhandling som rör er döde son och frågar var åklagarna brukar hålla till. Personen svarar att det är den som är åklagare i det målet! Din pappa blir alldeles bestört. Personen ser inte alls erfaren ut. Din pappa frågar var den andre åklagaren är och får svaret att han är på semester. Semester!!! Din pappa blir upprörd och säger att den andre åklagaren sa i tingsrätten att det här var det värsta trafikmål han varit med om i hela sitt liv. Hur kan han vara på semester nu? Du tycker det är jättekonstigt att det nu är en ny åklagare. Den vet väl ingenting om fallet och har inte varit på platsen. Vet personen alls var er hemort ligger? Dessutom ser personen så ung ut. Hur ska detta gå? Din pappa berättar om Jan, att han är ökänd för att köra som en galning. Du och din brors flickvän håller med, Jan är ökänd. Alla har befarat att en olycka ska hända. Målet ropas på och spelet stoppar för diskussion.

Instruktion till flickvännen

Du är 20 år och bosatt i en mindre ort cirka 15 mil från X-stad där hovrätten är belägen. För en tid sedan blev din 20-årige pojkvän ihjälkörd av Jan, en bilist i 30-årsåldern. Olyckan skedde i centrum av din hemort och Jan är ökänd på orten för sina våldsamma bilfärder.

I tingsrätten var Jan åtalad för grov vårdslöshet i trafik och vållande till annans död. Du var med under förhandlingen och kände starkt förtroende för åklagaren, en man i 60-årsåldern. Hela domstolen var och tittade på olycksplatsen. Jan dömdes inte för grov vårdslöshet, bara vanlig vårdslöshet

och vållande till annans död. Du kan inte riktigt förstå det. Åklagaren argumenterade väl och sa bl.a. att det var den värsta körning han varit med om i hela sitt liv.

Åklagaren överklagade domen och nu är det dags för rättegång i hovrätten. En massa känslor har väckts till liv hos dig igen och det är inte kul att möta Jan på nytt. Du har höga förväntningar på dagens förhandling, men känner dig främmande i staden. Du har åkt till hovrätten tillsammans med din döde pojkväns familj: föräldrar och en bror (18 år).

Scenario (som ska spelas upp)

Eftersom ni är obekanta i staden har ni kommit tidigt till hovrätten. Åklagaren är inte där. Efter en stund dyker det upp en person i 30-årsåldern, men "er" åklagare syns inte till. Din f.d. pojkväns pappa tar kontakt med personen som kommit dit, som har kavaj och ser ut att vara advokat eller något. Den personen kanske vet. Pappan berättar att ni ska på förhandling som rör hans döde son och frågar var åklagarna brukar hålla till. Personen svarar att det är den som är åklagare i det målet! Pappan blir alldeles bestört. Personen ser inte alls erfaren ut. Pappan frågar var den andre åklagaren är och får svaret att han är på semester. Semester!!! Pappan blir upprörd och säger att den andre åklagaren sa i tingsrätten att det här var det värsta trafikmål han varit med om i hela sitt liv. Hur kan han vara på semester nu? Du tycker det är jättekonstigt att det nu är en ny åklagare. Den vet väl ingenting om fallet och har inte varit på platsen. Vet personen alls var er hemort ligger? Dessutom ser personen så ung ut. Hur ska detta gå? Pappan berättar om Jan, att han är ökänd för att köra som en galning. Du och din pojkväns bror håller med, Jan är ökänd. Alla har befarat att en olycka ska hända. Målet ropas på och spelet stoppar för diskussion.

Förslag till diskussionsfrågor

Börja med kommentarer från dem som spelat anhöriga: Vad har de fått för intryck av rättsväsendet?

Kommentarer från åhörarna: Tycker de att de båda åklagarna hanterat målet professionellt?

Hur borde åklagaren hantera den uppkomna situationen i hovrätten: Vad bör åklagaren t.ex. svara på frågan om var den ursprunglige åklagaren är?

Hur bör åklagaren bemöta släktingarna?

Spelar det någon roll om åklagaren vinner släktingarnas förtroende? I så fall – hur kan åklagaren göra det?

Har släktingarnas närvaro och reaktioner någon betydelse för hur pläderingen läggs upp/bör läggas upp?

Här kan också diskuteras, angående den egna arbetssituationen på åklagarkammaren, om den egna organisationen och arbetsfördelningen fungerar bra, samt om den här typen av situationer inträffar och vad som kan göras för att förebygga dem.

Diskussionsuppgift – inbrott

Diskussionsuppgifterna delades ut i en grupp bestående av fem personer som efter en genomläsning av texten, bestående av max en A4-sida, fick diskutera den situation som presenterats.

Under sommaren 2006 gjordes ett inbrott i en villa i ett av stadens ”lugnare” områden och två ungdomar, Lena Karlsson och Mikael Gröning, står nu åtalade för grov stöld. Lena och Mikael, som sedan en tid tillbaka missbrukat tung narkotika, hade vid inbrottet dels tillgripit en del mindre värdeföremål och dels slagit sönder och förstört både föremål och inredning i huset. Av polisens förhör med ungdomarna framgick att de blev mycket besvikna över att inte hitta några saker av större värde och att de i desperation slog sönder en del möbler och sparkade sönder några fönster och dörrar i huset. Tack vare en misstänksam granne tillkallades polisen innan Lena och Mikael hunnit avvika från platsen. I huset bodde Lars och Carina Andersson, tillsammans med dottern Magdalena 15 år. Ägarna var dock på semester vid tidpunkten för inbrottet och det var först vid hemkomsten som de fick besked om vad som hänt.

Den påföljande rättegången blir kort och relativt händelselös. Bevisningen i målet är inte komplicerad eftersom de två tilltalade erkänt, delar av egendomen återfunnits i deras besittning och polisen har god bildbevisning från brottsplatsen. I samband med åtalet för du ett enskilt skadeståndsanspråk för målsäganden Lars Anderssons räkning, avseende den del av skadorna som inte ersattes av försäkringsbolaget. Du träffar målsäganden för första gången precis innan huvudförhandlingen börjar och Andersson ger ett intryck av att vara lugn och samlad. Under förhandlingen verkar han dock en smula spänd och han besvarar dina frågor ganska kortfattat och ansträngt.

När du efter avslutad huvudförhandling skyndar dig ut ur rättssalen för att hinna förbereda nästa mål, vill försvararen tala med dig om ett annat mål där huvudförhandlingen blivit uppskjuten. Plötsligt kommer målsäganden Lars Andersson fram och skriker att nu jävlar får det vara nog! Mycket osammanhängande och med hög röst vräker Andersson ur sig att du är en värdelös åklagare, att de tilltalade förstört egendom som av känslomässiga skäl betyder mycket för honom, att ingen någonsin frågat vare sig honom eller hans familj vad inbrottet inneburit för dem. Hur rädda de är över att vara hemma eller åka bort, känslan av otrygghet och den pågående kränkning som brottet inneburit! Lars Andersson är väldigt upprörd. Frun Carina och dottern Magdalena kommer också fram och båda försöker delvis lugna Lars och delvis diskutera förhandlingen med dig. Försvararen

försöker hjälpa dig i detta mycket upprörda och känsliga läge genom att högljutt be Andersson och hans familj att avlägsna sig. Hur hanterar du situationen?

Förslag till diskussionsfrågor

Hur tycker du att åklagaren borde hantera situationen?

Vad tycker du om försvararens agerande?

Hade åklagaren kunnat agera på något annat sätt för att undvika den uppkomna situationen över huvud taget? Hur, i så fall?

Hur hanterar åklagare generellt sett den känslan att åklagaren blir, på olika sätt, motarbetad av målsäganden – trots att åklagaren delvis företräder målsäganden?

I uppgiften tyckte nog målsäganden att de var brottsoffer som inte fått vare sig stöd eller hjälp. På vilket sätt kan åklagaren hjälpa och stödja offren? Är det överhuvudtaget åklagarens uppgift?

Bilaga 2 Schema

Stockholmsseminariet

Onsdag den 31 januari 2007

13.00-13.45	Inledning, praktisk information
13.45-15.00	Presentation av deltagarna
15.00-15.30	Kaffe
15.30-16.30	Diskussion i smågrupper kring åklagarrollen
16.30-17.00	Återsamling
17.00-18.30	Middag
18.30-20.00	Forskarpresentation
20.00-	Vickning

Torsdag den 1 februari 2007

8.30-9.00	Återkoppling till föregående kväll
9.00-10.30	Pass 1. Rollspel samt gruppdiskussion
10.30-11.00	Kaffe
11.00-12.30	Pass 2. Rollspel samt gruppdiskussion
12.30-14.00	Lunch
14.00-15.30	Pass 3. Rollspel samt gruppdiskussion
15.30-16.00	Kaffe
16.00-17.00	Diskussion i smågrupper
17.00-17.30	Återsamling
19.00-	Middag

Fredag den 2 februari 2007

9.00-10.30	Handledning inför kammardiskussioner
10.30-11.00	Kaffe
11.00-12.00	Utvärdering

Återsamlingen

Måndag den 7 maj 2007

10.00-10.30 Kaffe

10.30-11.00 Inledning

11.00-12.00 Diskussion i smågrupper om hur arbetet med uppgifterna har fungerat vid kamrarna. Hur har kammarseminarierna lagts upp, reaktioner från kollegorna m.m.

12.00-13.00 Lunch

13.00-14.30 Genomgång av erfarenheterna från smågrupperna, samt mer allmän diskussion kring metoder för att arbeta med bemötandefrågor

14.30-15.00 Kaffe

15.00-16.00 Utvärdering av seminariet i Stockholm samt av återträffen

16.00 Slut

Bilaga 3 Individuell utvärdering

Målsättningen är att alla brottsoffer ska bemötas med värdighet och respekt och att åklagarens bemötande av brottsoffret ska vara korrekt, vänligt och professionellt. Genom ett professionellt bemötande skapas bättre förutsättningar för säkrare och tryggare målsäganden. Tryggare målsäganden lägger i sin tur grunden för en effektiv och korrekt rättslig hantering, där målsägandens roll som bevisperson ofta är central.

I *Pilotprojekt för arbete med bemötande av brottsoffer* har vi bland annat diskuterat frågor som handlar om åklagarrollen och dess betydelse för hur offer faktiskt bemöts. Syftet med denna utvärdering är att ge dig möjlighet att fundera kring om och i så fall hur din egen uppfattning av åklagarrollen och bemötande av offer påverkats av ditt deltagande i projektet. Utvärderingen är också ett viktigt instrument för oss att både förbättra det kommande arbetet omkring bemötandefrågor och utvärdera hela projektet.

Kön: Kvinna Man

1. Har ditt deltagande i projektet påverkat din syn på din roll som åklagare? På vilket sätt i så fall?
2. Har ditt deltagande i projektet inneburit att du funderar på bemötande av offer generellt sett?
3. Har ditt deltagande i projektet inneburit att du funderar på hur du bemöter brottsoffer i faktiska situationer, exempelvis vid förhandlingar?
4. Har ditt deltagande i projektet på något sätt förändrat ditt sätt att antingen tänka omkring eller agera på när det gäller bemötande av offer? I så fall hur?
5. Diskuterar du bemötandefrågor med kollegor i större utsträckning än tidigare?
6. Bör bemötandefrågor diskuteras i organiserad form på arbetsgivarens initiativ eller är detta något som varje åklagare själv kan göra tillsammans med kollegor?
7. Avslutande reflektion som du vill lämna...